

Recension

Paul Ramsden (1992/2000): *Learning to Teach in Higher Education*. London: Routledge. 290 s.

Lärande och undervisning

Vad är god undervisning och hur blir man en god (universitets-) lärare? Dessa frågor tas upp till diskussion i Ramsdens bok.

Paul Ramsden är professor vid the Institute of Higher Education, Griffith University, Brisbane, Australien, och han har också varit verksam i Storbritannien. Boken är skriven i denna kontext och den kännetecknas av 1) ökad tillströmning av studenter, 2) ökade krav på utvärdering av lärarnas insatser som ett sätt att förbättra utbildningen och för att utstaka den enskilde lärarens karriärmöjligheter samt 3) de dubbla kraven på lärarna att vara goda pedagoger och framstående forskare. Den organiserade utvärderingen av våra insatser som lärare har vi väl inte riktigt i Sverige, men stora studentgrupper och krav på både god forskning och god undervisning känner vi igen.

Ramsden menar att vi i detta läge måste ta oss tid att reflektera över vad vi gör och hur vi gör det. (Med "vi" menar jag i denna recension "vi universitetslärare".) Han skriver så här om bokens syfte: "Its main object is to help improve teaching in higher education through encouraging academic staff to reason about what they do and why they do it" (s 5). Han menar att alla kan bli bättre lärare och att man faktiskt bör anstränga sig för att bli det eftersom dålig undervisning är ett slöseri med resurser, inte minst med tiden – både de dåliga lärarnas och deras studenters tid. Belöningen för denna ansträngning kanske visar sig i form av materiella fördelar men framför allt så menar Ramsden att då vi åstadkommer god undervisning så är det en belöning i sig.

Vad är då god undervisning enligt Ramsden?

Good teaching encourages high quality student learning. It discourages the superficial approaches to learning represented by 'imitation subjects' and energetically encourages active engagement with subject content. This kind of teaching does not allow students to evade understanding, but neither does

it bludgeon them into memorising; it helps them respectfully towards seeing the world in a different way (s 86).

Den naturliga följdfrågan blir då: Vad menar Ramsden mer specifikt med högkvalitativt lärande?

... high quality learning – the learning that embraces changes in conceptions of subject content, confident facility with the subject's syntax and methods, solid knowledge of its specific details, and a sense of ownership and delight in its practice (s 218).

Att lära sig något innebär för Ramsden att förändra sin förståelse om det man studerar och att se sammanhangen. Djupinläring snarare än ytlinläring; holism snarare än atomism, sammanhang snarare än ett oreflekterat insamlande av fakta, förespråkas. Denna syn på lärande känner man som pedagog igen från den forskning som utförts av Ference Marton, Lars-Owe Dahlgren, Lennart Svensson och Roger Säljö tillsammans med forskare från Lancaster University, bland andra Noel Entwistle, Dai Hounsell och Diana Laurillard och där även Ramsden ingick (Marton, Hounsell & Entwistle 1986).

God undervisning innebär alltså att man ger studenterna möjlighet att lära sig på djupet. Hur detta mer exakt ska gå till är inte möjligt att säga, men man kan åtminstone urskilja vissa undervisningspraktiker som "tvingar" studenterna till ytlinläring och dessa bör man då undvika. Ett enkelt exempel på undervisning som leder till ytlinläring är när tentan består av frågor där det rätta svaret är en uppräkningslista av fakta. God undervisning innebär inte att finna en modell som alltid kan användas. God undervisning är i stället att finna ett lämpligt sätt att undervisa om ett specifikt innehåll vid ett specifikt tillfälle.

Ramsden tar nu denna forskning om lärande ett steg längre och menar att vi som lärare ska fundera över vår undervisning i termer av en förändrad förståelse och holism. Vi kan inte bli goda lärare genom att gå en kurs i hur man föreläser utan vi måste fundera kring hela vår undervisning. Vad vill jag att studenterna ska lära sig? Hur ska jag lägga upp undervisningen och examinationen så att de stämmer överens med kursens syfte? Finns det utrymme för studenterna att hinna fördjupa sig i innehållet? Har innehållet bäring på deras framtida yrkesliv? När vi har funderat kring de övergripande frågorna kan vi kanske ha god hjälp av en kurs i hur man föreläser eller en bok om provkonstruktion eller andra hjälpmedel. Det är inte bara studenterna som ska eftersträva djupinläring kring kursens innehåll utan vi lärare måste också eftersträva en djupförståelse kring undervisningen, kursens innehåll och studenternas möjligheter att få uppleva ett lärande som leder till förståelse.

Om vi ska undervisa på ett sätt som möjliggör djupt lärande så bör vi veta något om vad och hur studenterna lär. Forskningen kan vara oss till hjälp med detta genom att påvisa vanliga strategier som studenterna använder men vi kan även "använda" våra studenter för att under och efter kursen ta reda på vad de lär sig. En viktig egenskap hos professionella yrkesutövare är, skriver Ramsden, att de baserar sina aktiviteter på teoretisk kunskap. Detta bör också gälla för universitetslärare som alltså behöver kunskap inom sin disciplin men också kunskap om lärande. Kravet på pedagogisk skicklighet kan man ställa på den enskilde läraren men det är kanske framför allt en institutionell fråga. Det är lättare att vara en god lärare i en miljö där detta uppmuntras och där pedagogiska frågor tas upp till behandling.

Det lärande som universitetslärare (enligt flera av Ramsden redovisade undersökningar) önskar se hos studenterna består av flera komponenter, eller attityder. Studenterna måste ha kunskap om vissa grundläggande begrepp inom disciplinen men om de stannar vid detta är det exempel på ytinläring. Därutöver önskar lärarna att studenterna ska förstå de sammanhang i vilka dessa begrepp kommer till användning och deras mening och inbördes relation. De bör också ha en uppfattning av vad de kan och kunna se när den egna kunskapen inte räcker till vilket hjälper dem att avgöra när de behöver vidga sitt kunnande. De behöver också kunna anta en kritisk hållning i relation till det studerade. Studenter som eftersträvar detta ägnar sig åt djupinläring. Djupinläring är nära förknippat med att studenterna förmår skapa mening i det studerade. Det studerade blir inte enbart en mängd lösa fakta utan en helhet där man ser sambanden och förstår innehållet i sig och i relation till andra delar av ämnet.

Ramsden tecknar tre teorier om undervisning och de ser i korthet ut så här:

Teori 1: *Teaching as telling or transmission*

Läraren överför kunskap till studenterna. Om inget lärande sker så beror det på brister hos studenterna: De kanske är dåliga på att lära eller har bristande förkunskaper. Läraren, kursen eller andra faktorer har ingen inverkan på det dåliga studieresultatet. Undervisning tillhandahålls och det är studenternas sak att ta emot det som ges. Innehållet tas för givet och problematiseras inte.

Teori 2: *Teaching as organising student activity*

I undervisning som bedrivs enligt denna teori ligger tyngdpunkten på att motivera studenternas aktiva arbete med studierna. God undervisning uppstår när läraren kan bruka olika undervisningstekniker. Om lärande inte sker så beror det på faktorer hos studenterna men också på att undervisningen inte varit väl organiserad eller genomförd.

Teori 3: *Teaching as making learning possible*

Lärare och studenter samarbetar för att möjliggöra lärande. Läraren måste ta reda på vad studenterna kan och inte kan och lägga upp undervisningen mot den bakgrunden. Kursens innehåll är centralt – vad vill vi att de ska lära, vad kan de nu, hur undervisar man lämpligast för att de ska få en chans att förstå det som är tänkt att de ska förstå. Studenterna *lära sig*, det är en aktiv process snarare än ett mål som uppnås. Enligt denna teori lär sig också läraren ständigt hur undervisningen ska gå till eftersom även detta att bli en god lärare är en lärandeprocess. Innehållet är problematiserat och undervisningen är beroende av kontexten.

Bedömning och utvärdering

Boken handlar också om bedömning av studenter och utvärdering av utbildningar och kurser. Både bedömning och utvärdering måste ske i relation till det mål man satt för kursen.

Methods of student assessment should always be secondary to the vital preliminary question: What do we want our students to know (about the subject)? The equivalent question in the case of academic staff is: What do we want our teachers to know (about teaching their subjects)? Evaluation which will really improve teaching quality must follow similar principles to assessment which will genuinely help students to learn (s 220).

I båda fallen handlar det om att målen för undervisningen måste vara väl definierade. Ett väl definierat mål hjälper studenterna att förstå vad som förväntas av dem och hjälper läraren att avgöra om målet uppnåtts. Kursens mål och bedömningen av om de uppnåtts eller ej är inte separata moment utan de hänger nära samman med själva undervisningen och dess planering. Om studenterna inte uppnår målet kan man fundera över om kursens uppläggning har strävat mot att målet ska kunna uppnås – har kursen möjliggjort lärande? Kursutvärderingar kan inte heller frikopplas från kursens innehåll eftersom de också ska tjäna till att möjliggöra lärande. Genom kontinuerlig utvärdering får man ett mått på om kursen fungerar och genom en slututvärdering kan man få veta kursens svaga och starka punkter. Utvärderingarnas resultat används vid vissa institutioner för att peka ut bättre och sämre lärare, säger Ramsden. Detta är olyckligt och det leder inte till bättre undervisning. Utvärderingarna ska användas till att förbättra undervisningen.

Alla insatser för att förbättra undervisningen bör helst göras på en institutionsnivå (i arbetsgruppen, inom ämnet etc) snarare än på individnivå, menar Ramsden. Då får man det bästa resultatet och det gör också att studenterna finner likartade ambitioner inom flera kurser vilket hjälper dem att förstå vad som krävs av dem och det i sin tur underlättar deras lärande. Detta ska dock inte förstås som att han avråder enskilda lärare från att satsa på att förbättra sin undervisning. Detta synsätt leder också till att utvärdering främst bör ske på nivåer som omfattar mer än en lärare, utvärdering av en hel kurs snarare än en delkurs (även om delkurser också kan utvärderas). Utvärderingarnas primära syfte är inte att beskriva vilka kurser (lärare) som är bra eller dåliga utan syftet är att vara en hjälp i den fortsatta kursutvecklingen för att bättre kunna uppnå det övergripande syftet som är att möjliggöra studenternas lärande.

När studenterna lär sig betyder det att de får en förändrad förståelse av innehållet. När lärare vill bli bättre lärare betyder det att de ska sträva efter en förändrad förståelse av vad undervisning är och här kan bland annat utvärderingar vara en hjälp. Utvärderingar i sig är värdelösa, de får sin vikt utifrån hur de kan hjälpa till att förbättra undervisningen.

Evaluation should be focused on good teaching – not on assessing teachers. Ultimately, effective teaching is not about promotions and salary increases but about the pleasures associated with helping students to learn (s 236).

Även om Ramsdens uttalade syfte är att skriva om *hur* man ska undervisa, så är frågan om innehåll eller *vad* man ska undervisa om hela tiden närvarande. För att vi ska kunna planera på ett lämpligt sätt måste vi veta vad vi vill att studenterna ska lära sig. Vi kan bara bedöma om de har tillgodogjort sig kursens innehåll om vi vet vad detta innehåll är och vi kan bara bedöma utvärderingarna om vi vet vad målet var. Innehållet är naturligtvis olika i olika kurser och ämnen, men vikten av att definiera innehållet delar vi.

Bokens sista kapitel heter ”What does it take to improve teaching?” Jag ska inte gå närmare in på det utan jag nöjer mig med att låta Ramsden själv tala:

We are not talking about a few survival tips on lecturing and assessment presented in a one-day staff development workshop, useful as these may be for beginners, but about a lengthy and demanding progression towards professional competence (s 250).

Detta sista kapitel knyter ihop hela boken och efter läsningen tänker jag att den långa vägen mot professionell kompetens nog bör beträdas av oss alla

som arbetar inom den högre utbildningen. Vad Ramsden dessutom lyckas med är att få det att verka som en inbjudande väg att vandra.

Avslutning

Ramsdens bok utkom första gången för ett antal år sedan (1992) men den har tryckts om inte mindre än åtta gånger. Detta kan man nog tolka som ett uttryck för att den är på god väg att bli en klassiker inom området. Den känns också helt aktuell och för mig personligen har den bidragit med nyttiga tankeverktyg för att fundera kring mitt eget arbete och den verksamhet som bedrivs vid min institution. Om man ska våga sig på en läsanvisning så vill jag rekommendera att man läser boken tillsammans med en kollega eller i en liten grupp. Ramsdens tes är ju att undervisning ska möjliggöra lärande och läsningen av hans bok möjliggör lärande kring hur man kan arbeta som lärare men det blir nog högre kvalitet på läsarens lärande med en diskussionspartner.

Ramsden är konsekvent i sin framställning på så sätt att den syn på lärande som han företräder får bestämma vad han skriver om undervisning men han nöjer sig inte med det utan låter synen på lärande också bestämma hur han skriver sin bok. Det tycks vara omöjligt att tvinga fram djupinläring hos studenter – man kan ta bort vissa faktorer som tycks uppmuntra ytinläring och lägga till vissa faktorer som tycks uppmuntra djupinläring, men man kan inte vara säker på att få det önskade resultatet. Boken kan säkerligen läsas bara på ytan, men mitt intryck är att den i hög grad stimulerar till djupinläring.

Ramsden är uppfordrande mot läsaren och han argumenterar för att det inte finns några lätta vägar att uppnå god undervisning. Samtidigt är han uppmuntrande och det råder ingen tvekan om att han anser att vi alla kan bli bättre lärare och det är en ansträngning väl värd mödan. I vårt uppdrag som universitetslärare ligger ju både forskning och undervisning och man kan undra om vi kan anföra några som helst skäl för att inte anstänga oss i båda uppgifterna. Ramsden går inte in på frågan om forskning och/eller undervisning utan han skriver om undervisningen som något som vi faktiskt gör och som vi kan göra bättre. Den som vill läsa om att det är synd om universitetslärarna i dessa dagar då studentgrupperna växer och pengarna inte växer i motsvarande grad ska nog välja en annan bok att läsa.

Den högre utbildningen kan, och ska naturligtvis, betraktas ur många aspekter. Viktiga avgöranden gäller vad undervisningen ska inriktas mot, hur den ska organiseras, hur avvägningen mellan lärarnas forskning och under-

visning ska göras, vilka antagningsregler som ska gälla, förhållandet mellan stat, samhälle och utbildning. Många fler punkter kunde räknas upp men det ska jag inte göra här. Ramsdens bok behandlar främst en av alla möjliga aspekter på högre utbildning – hur undervisningen ska läggas upp. Det är en aspekt som alltså behöver kompletteras med andra om vi vill ha en bredare (djupare?) förståelse av den högre utbildningen. Men trots detta, på ytan, smala perspektiv så vill jag här visa att Ramsdens resonemang har bäring även på en del andra delar av den stora verksamhet som den högre utbildningen utgör och jag vill avsluta min recension med ett sådant exempel.

Först vill jag påpeka att jag, när jag benämner Ramsdens perspektiv som smalare, inte alls menar detta som kritik. Om man vill behandla en aspekt mer grundligt, som Ramsden gör, så är nog enda möjligheten att koncentrera sig på just den aspekten och låta de andra vila.

Regeringen har nyligen gett Anders Fransson i uppdrag att utreda det pedagogiska förnyelsearbetet i högskolan. Eftersom jag har Ramsdens bok aktuell kan jag inte låta bli att fundera över denna utredning ur hans perspektiv. I ett pressmeddelande från Regeringskansliet (2000-04-06) kan man läsa att ”Studenternas lärande ska stå i centrum för arbetet med att förnya undervisningsformerna”. Det låter som en ambition i linje med Ramsdens tredje teori, dvs undervisningen ska möjliggöra lärande. I resten av pressmeddelandet framkommer att nya pedagogiska arbetsformer kan öka intresset för högre utbildning och på så sätt locka nya studerandegrupper så att den ”sociala och etniska snedrekryteringen” minskar. En sådan syn hör snarast hemma i Ramsdens andra teori – undervisning som organisation av studentaktivitet.

Med andra ord: Om vi bara organiserar utbildningen på tillräckligt intressanta och omväxlande sätt så kommer studenterna att vilja studera och de kommer också att lyckas. Detta kan inte sägas vara en gedigen teoretisk grund för undervisning eftersom vissa centrala frågor glöms bort. Den viktigaste fråga vi måste ställa oss, enligt Ramsdens tredje teori, är: Vad vill vi att studenterna ska lära sig? Eller kanske den i detta sammanhang ska formuleras som: Varför önskar vi få fler studenter till den högre utbildningen? Svaret tycks vara att man vill utjämna den sociala ojämlikheten men det är nog tveksamt om roligare metoder kommer att lösa det problemet. Ramsdens bok ger inget svar på frågan om hur större studentgrupper ska lockas till högre utbildning, men vissa av de resonemang han för kan hjälpa oss att fundera kring detta.

Ett framträdande drag i Ramsdens bok är hans konsekventa resonemang. Både innehåll och framställningssätt bygger på vissa grundläggande principer som han aldrig frångår: Undervisning ska organiseras så att den främjar studenternas lärande. Betygsättning, examinationer och utvärdering ska göras på sätt som främjar studenternas lärande. Urval av innehåll ska göras i en

avvägning mellan vad studenterna måste kunna och vad som främjar deras lärande. Kort sagt: Den högre utbildningen är till för att studenterna ska lära sig något och lärarnas uppdrag är att möjliggöra detta lärande. Ibland innebär det att nya pedagogiska metoder måste till men andra gånger kan det faktiskt innebära att de gamla vanliga metoderna (föreläsningar, seminarier, laborationer...) är de mest lämpliga. Ramsden hävdar med kraft att lämpliga metoder är viktiga, men frågan om vilken metod som ska användas måste alltid besvaras efter det att kursens mål är satt och detta mål måste baseras i en teori om undervisning.

God undervisning kan, det är jag helt övertygad om, få även de ovana studentgrupperna att stanna kvar i utbildningen och uppleva den som meningsfull. Men om vi stirrar oss blinda på metoderna hamnar vi i en situation där god teori får stryka på foten för tillfälliga undervisningsexperiment. Den högre utbildningen ska vila på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det finns forskning om lärande inom högre utbildning och denna bygger både på undervisningsexperiment och på studier av goda lärares erfarenheter. Det är där man först måste söka när man vill fatta nya beslut om verksamheten.

Eva Hagström

Referenser

- Marton, Ference; Hounsell, Dai & Entwistle, Noel (1986): *Hur vi lär*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Regeringskansliet: *Anders Fransson ser över det pedagogiska förnyelsearbetet i högskolan*. Pressmeddelande från Utbildningsdepartementet 2000-04-06.